

РЕЦЕНЗИЯ¹

от доц. д-р Стела Ангова, УНСС

за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (медии и комуникации – радио и телевизия)

с дисертационен труд на тема: „ЕКСПЕРТНОТО ГОВОРЕНЕ ПО ВРЕМЕ НА КРИЗИ И КРИТИЧНАТА ФУНКЦИЯ НА ЖУРНАЛИСТИКАТА”,

представен от Елена Георгиева Фучеджиева, редовен докторант в катедра „Радио и телевизия“ на Факултета по журналистика и масова комуникация

с научен ръководител: доц. д-р Жана Попова

I. Представяне на докторанта въз основа на подадената документация.

Елена Фучеджиева е бакалавър по журналистика и магистър по електронни медии и по реторика. Карала е курсове по английски и корейски езици. Има професионален опит като журналист, редактор, ПР специалист, анализатор и ментор на студенти по програмата „Студентски практики“. Участвала е в няколко международни проекти, сред които конференции в чужбина, обмяна на опит по линия на Асоциацията на европейските журналисти. Асоцииран продуцент е на документален филм за Al Jazeera World и автор на документален късометражен филм за China Television Global Network. Членува в професионални журналистически организации. Награждавана е от СБЖ и от други организации за тематични репортажи.

II. Оценка на качествата на дисертационния текст

Дисертационният труд е в обем от 272 с. в pdf формат, от тях 154 с. основен текст. Текстът е структуриран в увод, 4 глави, заключение, библиография и 3 приложения. Посочени са 98 източника на български и английски езици. Присъстват автори на Улрих Бек, Пиер Бурдийо, Умберто Еко, Уолтър Липман, Жан-Франсоа Лиотар, Нийл Постман, Снежана Попова, Жана Попова, Мария Попова, Ралица Ковачева и др. В литературата се виждат цитирани изследвания на „Евробарометър“, Фондация „Медийна демокрация“, както и позовавания на речници и енциклопедии като Oxford Advanced Learner's Dictionary, Merriam-Webster и The Stanford Encyclopedia of Philosophy.

¹ Забележка: Текстът в курсив предлага опорни точки за оценка на изследователските резултати. Препоръчителен обем на рецензията – около 6-7 стандартни страници

Още в заглавието на дисертационния труд е дефиниран конкретен значим изследователски проблем. Аз го тълкувам от гледна точка на отговорността, качеството и знанието – както на журналистите, така и на канените за коментар експерти. Журналистите, защото играят критична роля като посредници на информация и осъществяващи подбор на експерти. Експертите от своя страна трябва да отправят прецизни и ясни апели и да бъдат авторитети. Особено в кризисни ситуации двете групи – журналисти и експерти, следва да си сътрудничат в предоставянето на аргументирана, обективна и проверена информация. Авторът на труда си задава много логичен въпрос дали има „критерии и правила за реактивно антикризисно поведение в медиите и дали (до каква степен) в моментите на настъпващи кризи ставаме свидетели на журналистически импровизации, или на предварително установени правила за действие по отношение на експертното знание“ (с. 5). Търсенето на отговори минава през две големи и неочаквани кризи – Ковид-19 и войната в Украйна, при които журналистите се изправиха пред проблема да идентифицират и посочат експерти, които да анализират логично и достъпно случващото се, като в същото време избягват да всяват паника в аудиторията. Още един аргумент в полза на актуалността на труда – анализираните кризи, по мое мнение, ясно показаха, че има проблем с експертността на говорителите, например поведение пред медиите, умение за публично говорене, употреба на аргументи, достоверност на данните и т.н. Т.е. не беше ясно говорителите притежават ли наистина специализирана експертиза и дали някои от тях не бяха легитимирани само защото са отзивчиви на журналистически покани по различни въпроси.

В увода авторът коректно е развил актуалността на темата, като започва с динамичността на кризите в съвременното, които „предизвикват редица извънредни механизми за работа в медиите, тъй като по време на криза журналистиката може да намали рисковете от неблагоприятен развой на ситуацията или напротив – да изостри хаоса, да предизвика паника и дезинформация“ (с. 4). Правилно са дефинирани обектът („експертното говорене и измеренията на експертното знание в трите национални телевизии, както и образът на експертите, които задават рамките на експертността в комуникационната среда“ – с. 7) и предметът на изследването („медийните подходи и подборът на събеседници от страна на журналистите в Българската национална телевизия (БНТ), Нова телевизия (NOVA) и bTV по време на пандемия и военни действия“ – с. 7). Поставени са четири изследователски задачи, които отчитам като изпълнени:

– журналистите разполагат ли с критерии за подбор на експерти в кризисни и

некризисни моменти;

- как журналистите удостоверяват експертността на събеседниците си;
- кои са различните образи на експертност, чрез които журналистите избират аудиторията да получи необходимата информация по време на кризи.
- какво е експертното отношение към журналистическото разбиране на параметрите на експертното знание и носителите му.

Формулировката на тезата е ясно съставена, като ми допада обосновката защо в кризисна ситуация критичната функция на журналистиката е поставена под въпрос. В началото на кризи има дефицит на фактология и медиите се позовават на експерти, които да интерпретират случващото се. Представени са няколко изследователски хипотези, които в хода на анализа на изследването са потвърдени.

За целите на дисертационния труд са използвани количествени и качествени методи: база данни с всички експерти, интервюирани в първите 24 часа в трите национални телевизии (БНТ, bTV, NOVA) при обявяването на първия случай на заразен с Ковид-19 у нас и на началото на военните действия в Украйна; интервюта с 24 журналисти; интервюта със 7 експерти. Подбраните методи позволяват на автора да идентифицира експертите, които говорят в пика на кризите (първите 24 ч. от възникването им), да провери какви методи за легитимация на експертите използват журналистите и как експертите се отнасят към разпространяването на експертно знание в медиите. Считаю, че по този начин дисертантът успява да даде по-широка картина на това кой говори, къде говори, как говори и защо говори.

Първа глава е организирана в изясняването на теоретични постановки относно знанието и информацията. Цитирани и анализирани са редица автори. Този подход позволява на автора да диференцира терминологично значението на понятията и по този начин да застъпи тезата, с която съм напълно съгласна, а именно: „Информацията и знанието са тясно свързани, но не са взаимнозаменяеми. Преди да придобие характеристиките на знание, информацията представлява набор от данни. Обработването им, трансформирането им в смислена форма и поставянето им в различни дискурси превръщат тези данни в знание, а хората, които умеят да синтезират и използват данните – в носители на това знание“ (с. 13). В тази глава са направени логически връзки и е предложено критично осмисляне на редица изследователски разработки (Дейвънпорт, Прусак, Шютц, Николс, Бъкланд, Гадамер и т.н.). Така авторът успява да достигне до важни резултати, следвайки връзката информация –

знание – експертно знание – носители на експертно знание – емпирични доказателства. Вижда се задълбоченост на изясняването на научния дискурс, следствие от което е обособяването на четири групи носители на експертно знание: експерти, учени, интелектуалци, добре информираните граждани. В тази част на труда е дадена и историческа проследимост на тезите за същността и значението на експертите и за промяната на характеристиките на експертността – динамиката, по думите на автора, е променена от надеждност и истинност към признание, популярност, приемливост. Като потребител на експертна информация съм съгласна и с констатацията, че „този нов тип експерти са носители на добре пригодени и широко рекламирани кратки становища, които лесно могат да бъдат използвани след това като „експертно знание“ (например от политически лидери и съветници) в широки дискурси“ (с. 18). С анализа на трудове на Бурдийо, Лиотар, Вебер, Фуко, Бек, Милс и др. авторът навлиза в още по-голяма дълбочина, като изяснява характеристиките на експертите, пътя на превръщането им в лидери на мнение, властови функции и отношения и в крайна сметка социалното и икономическо значение на тяхното знание. Подробното изясняване на различни изследователски гледни точки за това кой е експерт води към още една важна част от теорията по темата на дисертационния труд – кризите, критичната функция на журналистиката и социалната критика. Отчитам, че в тази глава докторантът критично е анализирал теоретични постановки и дефиниции, т.е. предложената теоретична рамка включва всички важни понятия, релевантни на темата. Този начин позволява да се направи плавен преход към представянето на рамката на изследването, събрания емпиричен материал и интервюта.

Втора глава предлага контекстуалната рамка на медийното покритие и експертното говорене на двете анализирани кризи – Ковид-19 и войната в Украйна. Регистрираните медийни единици дават възможност да бъдат анализирани (1) начина, по който журналистите подбират експертите и (2) какво легитимира тези експерти и как журналистите избират кой е експерт. Хронологично е проследено развитието на кризите в първите 24 часа и реакциите на три национални телевизия (БНТ, bTV и NOVA) в привличането на експерти. Регистрирани са важни констатации – противоречиви послания, повторемост на специфични изрази, носители на негативност и несигурност. Цялата събрана информация е представена и в табличен вид, което позволява да се видят още по-ясно основните групи говорители. Емпиричните данни позволяват да бъдат направени важни изводи за експертността на медийните коментатори. Отлично се вижда, че в рамките на зараждането на кризите медиите разчитат основно на т.нар. формални лидери на мнение и по-рядко се разчита на колективната

мъдрост; разчита се на разпознаваемостта на коментаторите, а не на реалното им знание. При анализа на представянето на експертите включително прозира несигурността на журналистите по какъв начин да легитимират госта в ролята на носител на експертност.

В Трета глава са анализирани отговорите на 24 журналисти за начина, по който действат при подбора на експерти. Проведено е стандартизирано интервю, което съдържа 9 въпроса. Този изследователски подход позволява да се идентифицира процеса на избор. Въпросите са съставени така, че да верифицират хипотезите. Запознавайки се с отговорите и техния анализ, забелязвам като проблеми в работата на медиите: спорни критерии при селектирането на личностите, неясна експертност, интерес към популистки или сензационни тези, договорености, политически / корпоративни послания и т.н.

Четвърта глава затваря изследователските търсения с проведени интервюта със седем експерти, които предлагат своята гледна точка към работата на медиите и подбора на говорители от тяхна страна. Експертите посочват като сериозен проблем политическото говорене, изместване на фокуса, създаване на комуникационен шум и в резултат – дори дезинформиране по значими теми.

Резултатите от анализа на интервютата и емпиричния материал недвусмислено показват, че дисертантът е дефинирал актуална и значима тема, чието допълнително разработване има потенциал. Представена е съвременната картина на важна част от дейността на медиите по отношение на разясняването на теми от обществено значение и наличието на отговорни експерти.

Авторефератът коректно предава съдържанието на дисертационния труд.

III. Приноси на дисертационното изследване

Приемам напълно посочените приноси, като сред научните и научно-приложни постижения на Елена Фучеджиева бих могла да открия следните:

(1) Дисертацията има оригинален характер, тъй като научният интерес е насочен към очертаване на теоретична и приложна рамка чрез изработване на критерии за отразяване на кризи чрез употребата на експертно говорене.

(2) Даден е аргументиран научен и приложен отговор за стойността на експертното знание в контекста на кризисни условия.

(3) Изведени са компонентите на критичната функция на журналистиката и по научен път е доказана необходимостта от критично разбиране на отговорността при избора на говорители по специфични теми.

(4) Дисертантът задава важни въпроси за качеството на медийната среда у нас. Направени са констатации въз основа на изследване на широк спектър от медии, сред които такива с национален и регионален обхват, политематично и забавно съдържание.

(5) Посочени са проблеми и тенденции в работата на медиите при отразяване на кризи. Тази част от труда има реална приложност и може да се оформи като наръчник за журналисти и за експерти.

(6) Трудът е интердисциплинарен и засяга науки като философия, психология, публични комуникации, медиязнание.

IV. Бележки и препоръки

Дисертационният труд има завършен вид и е готов за публикуване, което е и препоръката ми към дисертанта. Той ще бъде интересен за широк кръг от читатели както в академичните среди, така и сред журналистическата гилдия и сред тези, които носят експертно знание.

Въпросът ми е свързан с идеята на група изследователи да бъде изготвен списък с отговорни носители на конкретна експертиза и да бъде даден на медиите с цел улесняване при намирането на експерти. Какво е вашето мнение като изследовател и практик – дали подобен подход би проработил и ще последва ли по-качествен анализ на кризите?

V. Публикации и участия в научни форуми

Авторът има три публикации по темата на дисертационния труд, отпечатани в специализирани по темата на професионалното направление издания.

VI. Заключение

Дисертацията притежава всички необходими атрибути и качества на научно изследване. Тя има едновременно теоретичен и научно-приложен принос. Обогатява медийното знание, а изследователският подход позволява да бъдат открити причинно-следствени връзки. Резултатите могат да са от помощ на заинтересованите страни при прилагането на професионални стандарти и работа в обществен интерес. Поради това ще гласувам положително за присъждането на ОНС „доктор“ на Елена Фучеджиева за нейния труд на тема „ЕКСПЕРТНОТО ГОВОРЕНЕ ПО ВРЕМЕ НА КРИЗИ И КРИТИЧНАТА ФУНКЦИЯ НА ЖУРНАЛИСТИКАТА“.

Дата: 18.03.2024

Рецензент: доц. д-р Стела Ангова